

джерелом для вивчення історико-педагогічного процесу першої половини ХХ століття. В. Кузьменко справедливо зауважив: Письменницький епістолярій – не лише документальне біографічне

джерело першорядної ваги, а й ключ до розуміння ідейно-художніх пошуків письменників і ширше – духовних запитів епохи» [2, с. 60].

ЛІТЕРАТУРА

1. Балабанович Е.З. Макаренко. Человек и писатель / Е.З. Балабанович. – М. : Московский рабочий, 1963. – 472 с.
2. Кузьменко В. І. Письменницький епістолярій в українському літературному процесі 20-50- х років ХХ ст./ В.І. Кузьменко // Слово і час. – 1999. – № 2. – С. 57-60.
3. Макаренко А.С. Ты научила меня плакать...Переписка А.С. Макаренко с женой (1927-1939) : в 2-х т. / А.С. Макаренко. – Серия: Неизвестный Макаренко. – М. : Витязь-Пресс, 1994. – 291 с.
4. Центральный державный архив вищих органів влади та управління України. – Ф. 16612. – спр.6790.
5. Центральный державный архив вищих органів влади та управління України. – Ф. 166. – спр.4912.

Воликова Марина ЭПИСТОЛЯРНОЕ НАСЛЕДИЕ А.С. МАКАРЕНКО КАК ИСТОРИЧЕСКИЙ ИСТОЧНИК

На основе эпистолярного наследия украинского педагога и писателя А.С. Макаренко впервые раскрыты малоизвестные страницы его биографии, личной жизни, семейных отношений, педагогической деятельности в колонии имени М. Горького и коммуны им. Дзержинского. Отражена межличностная переписка А.С. Макаренко с Г.С. Салько, что позволяет выяснить важные аспекты семейно-брачных отношений обоих респондентов. Затрагиваемая проблема взаимоотношений А.С. Макаренко с женой была и будет объектом изучения дальнейших макаренковедческих исследований. Развивая научную биографию, автор статьи расширяет информационное поле об одной из самых известных фигур первой половины ХХ века.

Ключевые слова: гендерный анализ, историко-педагогическое исследование, источниковая база, сексуальная педагогика, гендерный поход.

Volikova Marina A.S. MAKARENKO'S EPISTOLARY HERITAGE AS A HISTORICAL SOURCE

On the basis of epistolary heritage of the Ukrainian teacher and the writer A.S. Makarenko little-known pages of his biography, private life, the family relations, pedagogical activity in a colony of M. Gorky and a commune of Dzerzhinsky are for the first time opened. Interpersonal correspondence of A.S. Makarenko with G.S. Salko that allows to find out important aspects of the family and marriage relations of both respondents is reflected. The touched issue of relationship of A.S. Makarenko with the wife was and there will be object of studying further a makarenkovedcheskikh of researches. Developing the scientific biography, the avtorka of article expands an information field about one of the most known figures of the first half of the XX century.

Key words: epistle, epistolary heritage, correspondence, letter.

Рецензент: д-рка педагогічних наук, професорка В.Є.Бенера
Стаття надійшла до редакції 08.06.2015 р.

УДК [37:613.88]:[37:305]

Тетяна Дороніна

КОНФЕРЕНЦІЯ ІЗ СЕКСУАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ 1930 р. : ДО ПИТАННЯ ПРО ПЕРШОДЖЕРЕЛА ГЕНДЕРНОЇ ПЕДАГОГІКИ

У статті з позицій сучасної гендерної теорії розглянуто матеріали конференції із сексуальної педагогіки, що відбулася у 1930 р. Аналіз текстів доповідей учасників конференції свідчить, що представлені матеріали можуть бути уведені до джерельної бази сучасного гендерно спрямованого

історико-педагогічного дослідження, оскільки доводять, зародження ідеї гендерної рівності в радянській освіті 30-х рр. XX ст., що дає підстави для порушення питання про перенесення нижньої межі формування засад гендерної педагогіки у вітчизняній освіті та виховання до першої чверті XX ст.

Ключові слова: гендерний аналіз, історико-педагогічне дослідження, джерельна база, сексуальна педагогіка, гендерний підхід.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Актуальність гендерних досліджень сьогодні не потребує доведення. Щорічно відбуваються різноманітні наукові заходи, на яких перед ученими відкривається можливість поділитися своїм науковим доробком, визначити шляхи подальшого розвитку гендерної теорії та її імплементації у вітчизняну практику освіти та виховання. Слід визнати недостатнім відпрацювання і теоретичного, і практичної сторони проблеми. Про науковий розвиток гендерної теорії в педагогіці свідчить як незначна кількість захищених останніми роками дисертацій із педагогіки, так і кількість закордированих тем. Звернення до протоколів Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук НАПН України доводить останнє (<http://naps.gov.ua/ua/iccr/protocols/>). Так, у 2014 р. було закордировано 778 тем кандидатських дисертацій з педагогічних наук, з яких лише 6 тем мають гендерне спрямування, що становить менше 1 відсотку (0,77%) від загальної кількості.

Наведемо ці теми: 1) «Гендерне виховання студентської молоді в університетах США» (О.О. Лосева); 2) «Гендерні особливості професійної підготовки студентів у комерційно-туристичних ліцеях Туреччини (кінець XX – початок XXI століття)» (Н.М. Корчинська); 3) Зміст підручників з української літератури для учнів основної школи: гендерний аспект (друга половина XX – початок XXI століття) (Л.Б. Басюк); 4) «Формування валеологічної культури молодших школярів на засадах гендерного підходу» (Шульга І.М.);

5) «Підготовка майбутніх учителів до реалізації гендерного підходу у роботі класного керівника» (М.В. Гоголь-Саврій); 6) «Гендерний підхід до формування у дітей старшого дошкільного віку цілісної картини світу» (А.Ю. Суворова). Не аналізуючи формулювання тем, лише звернемо увагу на певне занепокоєння, що викликають теми 2 та 6. Оскільки є небезпека, перетворення «гендерних особливостей» у «статеві відмінності» (тема 2) та використання «гендерного підходу» для зміцнення статевої норми (як гендерних стереотипів) у «цілісній картині світу» (тема 6). Проте переконані, молодим науковцям вдасться подолати хибкі місця, завдяки зверненню до перевірених та авторитетних першоджерел.

Пошук першоджерел із гендерної проблематики переважній більшості дослідників не здається особливо складним. Звернення до дисертацій, захищених останнім часом, переконує, що у більшості робіт робляться посилання на зарубіжних авторів, які вважаються першовідкривачами гендерної проблематики у педагогіці. Значно рідше звертаються до наукового доробку вітчизняних вчених, імена яких практично переписуються від однієї роботи до іншої.

Такий підхід має своє пояснення: вже традиційним стало твердження, що у вітчизняному науково-педагогічному дискурсі, гендерна проблематика з'являється лише на початку 90-х рр. XX ст., а отже і відлік наукового вивчення гендерної проблематики в освіті починається саме з цього часу, проте відкритим до сьогодні залишається

питання можливості екстраполяції гендерної теорії на попередні часи. Підставою для невпевненості стає звернення до цих робіт, що демонструє таке: у своїх роботах значна частина авторів чи обмежуються вивченням питання “жіночої присутності” у педагогіці (узагальнення педагогічного досвіду окремих персоналій, питання жіночої освіти), чи залишаються на “підрахункових” позиціях (як встановлення співвідношення жінок/чоловіків, дівчат/хлопців на різних освітніх рівнях).

Не заперечуючи корисність такого роду робіт для загального розвитку педагогічної гендерології, вважаємо за необхідне наголосити на тому, що концепт гендер у педагогічних дослідженнях може и повинен використовуватися лише у поряд із іншим імплікантом – гендерна рівність. Відтак, можливе звернення до минулого, якщо аналізувати його із позицій існування, встановлення, розвитку ідеї гендерної рівності. Інший підхід здається алогічним. Тому вважаємо за можливе залучення до гендерного кола тих джерел, які відображають формування ідеї гендерної рівності в науково-педагогічному дискурсі.

Метою роботи є ознайомлення гендерної спільноти з одним із джерел, яке, вважаємо, повинно бути уведено до джерельної бази гендерно спрямованого історико-педагогічного дослідження, оскільки доводить, зародження ідеї гендерної рівності в радянській освіті 30-х рр. ХХ ст.

Вклад основного матеріалу дослідження. Своє вивченні питання становлення вітчизняної системи освіти історія педагогіки розпочинає із встановлення певної періодизації, відповідно до виділення «загальних закономірностей громадського життя» та істотних моментів генези проблеми (Н. Гупан); специфічних особливостей,

що встановлені на об’єктивних критеріях (О. Школа) тощо. І ця проблема, за словами провідних сучасних науковців (Н. Гупан, В. Курило, О. Сухомлинська), є однією із найбільш актуальних насамперед через те, що саме (факт, явище, проблема, тенденції, ідеї, системи і т.ін.) кладеться до основи наукового вивчення.

20-30-ті роки ХХ ст. – час складний у соціально-економічному, суспільно-політичному та культурно-освітньому вимірах. Не зупиняючись докладно на представлених у педагогіці періодизаціях визначеного етапу, лише наголосимо, що у наявних дослідженнях він має різне визначення: від «відродження української школи та педагогіки» (Я. Бурлака, Ю. Руденко; 1992 р. [2]) до «утвердження тоталітарної системи» (Л. Дуднік [3]). Нам імпонує точка зору О.В. Сухомлинської, яка у запропонованій періодизації (2002 р. [7]) в періоді (VI) – 1920-1991 р. «українська педагогічна думка і школа за радянських часів» виокремлює етапи, серед яких перший (1920-1933 рр.) – етап експериментування і новаторства. Безумовно, пануюче місце в цьому новаторстві мала саме “експериментальна педагогіка”, а отже педологія. Саме вона найбільш приваблива для сучасних дослідників (С. Болтівець, О. Губко, Н. Дічек, Л. Дуднік, Л. Ковальчук, О. Петренко, О. Сухомлинська, Т. Янченко та ін.).

Певною мірою саме у роботах учених-педологів (П. Блонський, А. Залкінд, М. Рубінштейн та ін.) і ставилося питання про статеве виховання (освіту та просвіту), на що звертає увагу О. Петренко у роботі «Вплив педології на становлення гендерного підходу до освіти й виховання школярів в Україні (20-ті рр. ХХ ст.)» [5]. Ми не ставимо своїм завданням аналіз ґрунтовної та переконливої роботи дослідниці, але пропонуємо, розширене тлумачення

поняття гендерний підхід. Лише констатації педологічної уваги до соціального аспекту проблеми статті замало, слід звернути увагу на ставлення педологів до проблеми статевої рівності та статевих відмінностей в освіті (М. Рубінштейн). Але це питання потребує більш детального вивчення.

Із загальної кількості доступних джерел, виокремимо лише одне, що дозволить, на нашу думку, продемонструвати зародження власне гендерного підходу. Це публікація 1930 р. – «Проблемы сексуальной педагогики: труды конференции по вопросам сексуальной педагогики».

У передмові (вступне слово голови оргкомітету А. Малькова) сформульовано основну проблему наукової дискусії – хто має здійснювати статеве виховання – “масовий педагог” чи “масовий лікар”. Така постановка питання – лише факт намагання тодішніх учених практичного втілення своїх наукових теорій. Проте вже у статті-доповіді А. Малькова можна відстежити гендерні акценти.

Передусім, вчений наголошує, що окремої сексуальної педагогіки не існує, нею повинен бути просякнутий весь навчально-виховний процес (*«изолированной сексуальной педагогики не существует, ее задачи теснейшим образом сливаются с задачами общей педагогики»* [4, с. 11]), а сама назва “сексуальна педагогіка” (далі по тексту - СП), умовна та використовується для загального розуміння. Далі він вказує, що головна мета СП – корекція статевої поведінки. Визначення *статевої поведінки*, здається надзвичайно цікавим: *«В понятие полового поведения входит определенный комплекс проявлений человеческой деятельности, которая связана с теми или иными сторонами специфических отношений между двумя полами, а в некоторых случаях - между людьми одного и того же пола»* [4, с. 5].

Можливо, задля уникнення непорозуміння про які саме “специфічні стосунки” йдеться, автор уточнює, що туди входять не лише статеві питання та функції як такі, але й *«взаимоотношения высшего правового и социального порядка, которые связаны с этой основной функцией. Сюда относятся такие проявления, как брачные семейные отношения, отцовство, материнство, эмоциональные проявления личной любви, флирт и, наконец, весь комплекс бытовых взаимоотношений мужчины и женщины»* [4, с. 6].

Власне кажучи, автору цитованих рядків удалося перерахувати майже всі складники, на які зважає сьогодні гендерне виховання, всі сфери, на які воно спрямоване. А наступне речення: *«В задачи полового воспитания водят не столько биологические моменты, сколько моменты социального порядка»*, безумовно, випереджає завдання виховання гендерного. Оскільки будь яка розмова про гендерний чинник в освіті констатує превалювання соціального аспекту та обов’язково, спирається/відштовхує статевий чинник, але останній завжди наявний (!).

Далі, відповідно до пануючої ідеології свого часу, А. Мальков засуджує подвійну буржуазну мораль, та вказує, що *«само понятие о половой морали в высшей степени неустойчиво: оно легко разрушается в зависимости от изменения основных явлений общественной жизни, в зависимости от производственных отношений общества в каждой данной фазе его развития. В настоящее время мы можем все-таки говорить об установлении известных “норм”, т.е. целесообразных форм полового поведения для переживаемого переходного времени»* [4, с. 7].

Ця вказівка для нас дуже важлива за двома аспектами: по-перше, до сукупного розуміння статевої моралі (яке наводить автор), уведені поняття, що на сьогодні

називаються «гендерними стереотипами» (як норма статевої поведінки); по-друге, тут міститься вказівка на флюктуційний характер статевої моралі – отже гендерних стереотипів. Крім того далі читаємо: *«Мы должны строить нормы полового поведения, которое отвечает задачам не только переходного времени, но и задачам социалистического общества. В этом смысле приходится заниматься своего рода проектировкой, установкой на будущее»*, для чого слід позбавитися *«от целого ряда “загрузок” полученных от прошлого»* [4, с. 7].

І хоча поняття “норми”, як системи правил/вимог до міжстатевої взаємодії відносно гендерної теорії (яка передбачає варіативність моделей статевої поведінки) здається дещо перебільшеним, проте у своєму прагненні побудувати систему, що відповідатиме майбутньому гармонізованому суспільству, та позбавитися від старих норм (читай - гендерних стереотипів) СП також практично повністю відповідає основам гендерної педагогіки.

Наступний матеріал, який заслуговує на увагу в гендерному аспекті, доповідь Г. Баткіса «Про підготовку педагога в галузі сексуальної педагогіки». Ця робота цікава передовсім тим, що в ній проголошено нагальною необхідністю оновлення школи – запровадження відповідного навчального курсу («Сексуальна педагогіка») до педагогічних вищих навчальних закладів та педтехнікумів. Саме з такою проблемою стикаються і сучасні педагоги-практики, які намагаються впроваджувати гендерний підхід до навчально-виховного процесу загальноосвітнього (і не тільки) навчального закладу. Відсутність гендерної складової у фаховій підготовці майбутнього вчителя з одного боку, та вимог щодо впровадження гендерної складової (що інколи поживляються) з іншого, призводять, в кращому випадку,

до розгубленості учителя, в гіршому – до протилежних результатів (закріплення гендерних стереотипів). Перефразовуючи Г. Баткіса, який проголошував, що не може бути педагога, необізнаного із засадами сексуальної педагогіки, можемо сказати: сьогодні не може бути педагога, необізнаного із засадами педагогіки гендерної.

Значні зауваження, що набули розвитку у межах гендерної педагогіки, були зроблені Л. Раскіним («Проблема спільного виховання та завдання школи»). Проблема спільного виховання у межах гендерної теорії здається практично вирішеною: всі хлопці і дівчата повинні вчитися разом, не може бути ніяких окремих програм (підручників, посібників тощо), які б призначалися для тієї, чи тієї статі. Втім, і сьогодні раз по раз лунають думки, що “одностатеве” навчально-виховне середовище є більш сприятливим для особистісного розвитку дитини.

У своїй доповіді Л. Раскін наполягає на обов'язковості спільного навчання, яке відображає і сучасні досліднику потреби суспільства, і головне – пов'язані із проблемою «повного та фактичного розкріпачення жінки» [6, с. 25]. Проблему спільного виховання учений розглядає як *«проблему, охоплювальну вироботку между мальчиками и девочками таких взаимоотношений, которые определяют из равенство в жизни»* [6, с. 25].

Наголошуючи на тому, що спільне навчання може бути формальним (механістичним), Л. Раскін звертає увагу на ті моменти, які мають місце і у сьогоденній школі: роздільне сидіння (хлопці сидять с хлопцями, дівчата з дівчатами); *«если мальчики группируются в столярных и слесарных мастерских, то для девочек создаются нередко особые кружки кройки и шитья»* [6, с. 26].

На думку науковця, діти повинні бути об'єднані у спільній гуртковій роботі та ігровій діяльності.

Привертає увагу критична оцінка Л. Раскінім висловлювань М.Рубінштейна, чії праці сьогодні визнані педагогічною класикою: «он (М. Рубинштейн. – Т.Д.) доказывает, что у мальчиков и девочек разная линия развития психики, что у каждого из полов «особая роль в жизни». Вчений заперечує думці М. Рубінштейна: «И психология и жизнь женщины одинаково отмечают значительно больший эстетизм женщины и притом в особой форме: в то время как мужчина склонен больше удовлетворять свою потребность в красоте объективным путем, т.е. любясь красивым вне себя, сам создавая красивые объекты, у женщины чувствуется тяготение рассматривать себя самое как художественное произведение» [6, с. 27].

І перша, і друга тези М.Рубінштейна – свідчення визнання психологом правомірними існування гендерних стереотипів, їх обґрунтування. Але Л. Раскін дає негативну оцінку поглядам видатного психолога не у 2015-му році, а у році 1930-му, що відносить Л. Раскіна до зачинателів гендерної теорії у педагогіці. Що підтверджується висловлюванням ученого стосовно гендерної складової сімейного виховання. Його думки – повністю корелюються із сучасним ставленням гендерологів до закріплення у сімейному виховання гендерних ролей.

«В семье еще до сих пор имеет место разделение труда на специфический мужской труд и специфический женский. Матери и отцы, старшие сестры и братья фиксируют внимание на том, что девочки должны заниматься шитьем, подметать пол, ставить самовар, а мальчики колоть дрова, прибивать гвоздь и т.д. «Пришей пуговицу да получше, ты же девочка», обращаются обыкновенно к девочке. И такие слова слышишь не только в культурно отсталой среде, но и семьях

интеллигентских» [6, с. 28]. Ця розлога цитата (з певними функціональними змінами – відсутність самовару) – може бути приписана будь якому сучасному педагогу-гендерологу, для якого вплив родини на формування у дитини статево-орієнтованої поведінки, як системи жорстких вимог, очевидний.

Наступні приклади, які наводить Л. Раскін вражають своєю живучістю. І сьогодні вчителі повторюють помилки минулого: «У нас в школах... практикуется до сих пор система своеобразных наказаний... В качестве одного из них практикуется пересаживание бузотера-мальчика к девочке и наоборот. «Шалишь, пересаживайся к девочке». Мальчик плачет, говорит «Не сяду», но учитель неумолим. «Это, - говорят учителя, - прекрасно действующее средство». Мы наблюдали порой примеры совершенно неправильного отношения педагога ко всему комплексу вопросов, который охватывается этой проблемой. 17-летняя девочка не знает урока, и очень часто слышит такого рода замечания: «зачем тебе учиться, тебе замуж надо выйти». Эта формула – «не учиться, а замуж выйти» - весьма распространена в наших школах» [6, с. 29].

Дійсно, формула сьогодні дещо модифікувалася: «вчитися потрібно, але вийти вдало заміж – головне», і вона все ще панує у школах, як панує і певним чином поблажливе ставлення вчителів до успішності дівчат, оскільки у тих «своє життєве призначення».

Показово і те, що Л. Раскін звертає увагу на необхідність широкого застосування тих методів, які спонукають дітей до спільної праці, навчання. Як показово і те, що він пропонував залучати саме дівчат до активної громадської роботи. Це те, що сьогодні ми визначаємо – як виховання у дівчат «лідерських якостей та громадської ініціативності.

Загалом публікація-виступ Л. Раскіна надзвичайно цікавий з позицій сучасної гендерної педагогіки. Також привертає дискусія, яка розгорнулася після виступів. У ході дискусії зауваження стосувались практичної сторони питання: невідповідність викладацького складу до здійснення СП, вплив родини та оточуючого середовища; відсутність методичного забезпечення освітньо-виховної діяльності; необхідність проведення батьківської просвіти із питань СП тощо. Вся ці питання є актуальними і для гендерної педагогіки.

Висновки. Наведений матеріал свідчить: 1) про широке обговорення у 30-х рр. ХХ ст. проблеми сексуальної педагогіки; 2) поступове переміщення центру наукової дискусії із питань

статевого виховання на питання виховання соціального, оскільки сексуальна педагогіка була дуже тісно пов'язана із соціальним (точніше – класовим) підходом до формування основ радянського виховання.

Зміст аргументів, які наводили вчені на користь сексуальної педагогіки, переконує в її випереджальному спрямуванні. Більшість тез майже повністю співпадають із тезами сучасних педагогів-гендерологів, що дає підстави для порушення питання про перенесення нижньої межі формування засад гендерної педагогіки у вітчизняній освіті та виховання до 30-х рр. ХХ ст. та спонукає до пошуку й аналізу відповідних першоджерел.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баткіс Г.А. О подготовке педагога в области сексуальной педагогики / Г.А. Баткіс // Проблемы сексуальной педагогики : труды конференции по вопросам сексуальной педагогики. – М. : Работник просвещения, 1930. - С.15-22.
2. Бурлака Я.І. З історії вітчизняної педагогіки : завдання, пошуки, проблеми / Я. Бурлака, Ю. Руденко // Рід. шк. – 1992. – №1. – С. 7 – 13.
3. Дуднік Л.М. Педагогічна служба в школах України (20-ті – перша половина 30-х років ХХ століття : дис.. ... кандидата педагог. наук : 13.00.01 / Дуднік Людмила Миколаївна. – Луганськ, 2002. – 183 с.
4. Мальков А.В. Половое воспитание в системе общего воспитания / А.В. Мальков // Проблемы сексуальной педагогики : труды конференции по вопросам сексуальной педагогики. – М. : Работник просвещения, 1930. - С.5-14.
5. Петренко О. Вплив педології на становлення гендерного підходу до освіти й виховання школярів в Україні (20-ті рр. ХХ ст.)/ О. Петренко // Історико-педагогічний альманах. - 2012. - № 2. - С. 27-35.
6. Раскин Л.Е. Проблема совместного воспитания и задачи школы / Л.Е. Раскин // Проблемы сексуальной педагогики : труды конференции по вопросам сексуальной педагогики. – М. : Работник просвещения, 1930. - С. -25-32.
7. Сухомлинська О.В. Періодизація педагогічної думки в Україні: кроки до нового виміру / О.В. Сухомлинська // Збірник наукових праць до 10-річчя АПН України. – Частина 1. – Харків : ОВС, 2002. – С. 37 – 54.

Доронина Татьяна ПРОБЛЕМАТИЗАЦИЯ ВОПРОСА ФОРМИРОВАНИЯ ГЕНДЕРНОЙ ПАРАДИГМЫ В СОВРЕМЕННОМ ПЕДАГОГИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ

В статье с позиций современной гендерной теории рассмотрены материалы конференции по сексуальной педагогике 1930-го года. Анализ докладов участников конференции свидетельствует о том, что представленные материалы могут быть рассмотрены как один из источников современного гендерно ориентированного историко-педагогического исследования, поскольку доказывают зарождение идей гендерного равенства в советском образовании 30-х гг. ХХ в., что дает основание для постановки вопроса о возможном перенесении нижней границы формирования гендерной педагогики в отечественном образовании и воспитании к первой четверти ХХ в.

Ключевые слова: гендерный анализ, историко-педагогическое исследование, источниковая база, сексуальная педагогика, гендерный поход.

Doronina Tetyana SEXUAL PEDAGOGICS CONFERENCE 1930: ISSUES OF GENDER PEDAGOGICS ORIGINS

Conference materials on sexual pedagogics held in 1930 from the point of gender theory are under consideration in the article. The study of the participants' reports shows that these materials can be added to the data sources of modern gender-oriented historical and pedagogical approach as it proves the inception of gender equality idea in soviet education of the twentieth century thirties that justifies the rise of the point of the transposition of the bottom limit of gender pedagogics principles in soviet education and training till the first quarter of the twentieth century.

Key words: gender analysis, historical and pedagogical study, data sources, sexual pedagogics, gender approach.

*Рецензент: д-р педагогічних наук, професор В.Є.Бенера
Стаття надійшла до редакції 13.06.2015 р.*

УДК 37-055.2(477):001.891''185/191''

Оксана Ключко

**ЖІНОЧА ОСВІТА СЕРЕДИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ НА
УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ В ВІТЧИЗНЯНИХ
ІСТОРИЧНИХ ТА ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЕРТАЦІЙНИХ
ДОСЛІДЖЕННЯХ**

Стаття присвячена аналізу змісту історичних та історико-педагогічних дисертаційних наукових праць, в яких висвітлюються різні аспекти становлення та розвитку жіночої освіти середини ХІХ – початку ХХ століття в Україні. Розкрито ступінь дослідження проблеми, окреслено головні напрямки вітчизняної педагогічної думки з означеного питання. Виявлено, що в основу дослідницьких робіт покладено вивчення основних факторів впливу, серед яких провідними, автори називають економічні, політичні, соціокультурні, громадські, регіональні та релігійні чинники. На сьогодні, важливим видається розкриття сутності історії жіночої освіти через досліджування проблем соціостатевого виховання в змісті освіти.

Ключові слова: система жіночої освіти, традиційне виховання, жіноча благодійність.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Ефективність реформування системи освіти в Україні великою мірою залежить від використання історичних здобутків, які ґрунтуються на національному та регіональному педагогічному досвіді, зокрема, в питанні становлення та розвитку системи жіночої освіти. Означене питання видається актуальним також в контексті сучасної державної гендерної політики. Отже, на особливу увагу заслуговують історичні та історико-педагогічні дослідження, предметом наукового пошуку яких є жіноча освіта другої половини ХІХ – початку ХХ століття. Зауважимо, що звернення до наукових джерел окресленої проблеми суттєво розширює наші уявлення про освіту жінок в рамках суспільно-політичних, соціальних і культурних змін, що відбувалися в регіонах України, які входили до складу

Російської імперії. В науковій літературі жіночу освіту визначають як поняття, що означає по-перше, рівень освіти жінок в тому чи іншому суспільстві в різні історичні періоди, по-друге, соціально-організовану систему освітніх закладів для жінок [21].

Аналіз актуальних досліджень засвідчив, що проблема розвитку системи жіночої освіти середини ХІХ – початку ХХ століття в Україні вже давно є предметом наукового пошуку вітчизняних учених і вивчається в декількох напрямках. Так, різноманітним аспектам становлення та розвитку жіночої освіти на території України в зазначений період присвячені роботи О. Аніщенко [1], О. Бабіної [2], І. Малинко [11], Л. Прийменко [14], Н. Слюсаренко [17], Т. Сухенко [19], Т. Тронько [20], дослідженням регіональних особливостей жіночої